

Puheenvuoro

Muukalaiset muuttavat maailmaa – ja Suomea

Photo Asko Hämäläinen

Kosteikkojen lintuja verottava minkki, saariston valloittanut kanadanhanhi sekä Ruotsia kohden etenevä kanadanmajava ovat kotoisia esimerkkejä luontoon leviävistä muukalais- eli vieras- eli tulokaslajeista (*Invasive alien species*). Ne ovat sellaisia, jotka ovat ihmisen mukana kulkeutuneet yli luontaisten leviämisesteiden. Niinpä Suomeen omin voimin levinnyt rusakko ei ole muukalaislaji, mutta Amerikasta siirretty valkohäntäkauris on.

Maailman muukalaislajeissa on lukemattomia erilaisia tapauksia: riistaeläimissä on maaperää muuttavia villisikoja, alkuperäislajien kanssa risteytyviä sinisorsia sekä saarten kasvillisuutta hävittäviä kaneja. Maailman 100 hankalimman muukalaislajin listalla on myös mikro-organismeja, kasveja, selkärangattomia, kaloja, sammakkoeläimiä, matelijoita...

Vieraslajit ovat jo vaikuttaneet yllättävän paljon maapallon luontoon. Tulokkaat saalistavat ja laiduntavat alkuperäislajeja sekä kilpailevat ja risteytyvät niiden kanssa; vieraslajit voivat myös tuoda mukanaan uusia loisia ja tauteja. Vaikutukset ovat olleet suurimpia valtamerien saarilla, mutta yhä enemmän muutoksia havaitaan myös manneralueilla.

Pohjolassa riistaeläimistä on vaikuttanut voimallisimmin minkki: peto sekä kilpailee alkuperäisen vesikon kanssa että saalistaa haitallisesti erityisesti saaristolintuja. Saalistajiin kuuluu myös supikoira, kilpailijoihin kanadanmajava. Piisami on karummissa vesissä haitallinen laiduntaja, mutta voi rehevillä kosteikoilla lisätä lajiston monimuotoisuutta.

Luonnon monimuotoisuus, biodiversiteetti, on vieraslajiongelman yhteinen nimittäjä. Monimuotoisuuden yhtenä edellytyksenä on, että eliöyhteisöt ovat kehittyneet enemmän tai vähemmän eristyksissä toisistaan. Tämä eristyneisyys on ihmisen vaikutuksesta nyt purkautumassa, ja luon-

non paikallispiirteet ovat vaarassa hävitä. Tilanteeseen on havahduttu, ja vieraslajien hallintaan etsitään kuumeisesti ratkaisuja.

On tärkeä huomata, että tarkoitus on suojella alkuperäisiä, myös vähälajisia eliöyhteisöjä. Jos tällainen paikallinen yhteisö korvautuu vieraslajien joukolla – vaikka runsaslajisemmalla – maailmanlaajuinen monimuotoisuus pienenee.

Siirretyt lajit ovat tyypillisesti olleet hyötytarkoituksessa uusille alueille kuljetettuja riistaeläimiä, kaloja ja puutarhakasveja. Tämän vuoksi hallinnassa tulee kiinnittää huomiota valvontaan ja valistukseen. Riistan ja kalojen siirtoa kontrolloidaan meillä nykyään tarkasti, ja puutarhakasvienkin pitoon voidaan ainakin periaatteessa antaa ohjeita.

Kaikkein hallitsemattomin on salamatkustajina tulevien muukalaislajien virta. Tämä joukko kasvaa koko ajan liikenteen ja kaupan myötä. Esimerkiksi laivojen painolastivesissä merillä matkaa koko ajan 10 000 eliölajia, ja yhdenkin laivan mukana siirtyy miljoonia yksilöitä. Myös puutavaran matkassa siirtyy vaikeasti havaittavaa joukkoa, joka voi määränpäässään aiheuttaa melkoista riesaa.

Suomi on sopimusten nojalla sitoutunut vieraslajien managementtiin. Maailmanlaajuisessa Biodiversiteettisopimuksessa (artikla 8h) todetaan, että jäsenvaltioiden tulee *”estää sellaisten vieraiden lajien luontoon päättäminen tai valvoa tai hävittää sellaisia vieraita lajeja, jotka uhkaavat ekosysteemejä, elinympäristöjä tai lajeja”*. Euroopan osalta näitä periaatteita vahvistavat mm. Bernin sopimus ja Lintudirektiivi. Vuoteen 2007 mennessä EU edellyttää Suomeltakin vieraslajistrategian laatimista.

Euroopan vieraslajitaktiikan mukaan ongelman torjunta on kolmiportainen: leviämisen estäminen, nopea havainnointi sekä hävittäminen tai haittojen minimointi. Leviämisen estäminen on halvinta, joskaan ei helppoa. Kasvituholaisten torjunnassa leviämisen estosta on meilläkin jo pitkäaikaisia kokemuksia. Varsinkin saarivaltioissa muukalaislajien leviämisen estämiseen käytetään jo paljon voimavaroja.

Vieraslajien torjuntaan liittyy nopean toiminnan tarve. Tähän ei Euroopassa ole vielä kovin hyvin sopeuduttu. Hyvä esimerkki on amerikkalainen harmaaorava, joka on syrjäyttämässä meikäläisen oravan Englannista. Harmaaorava on saanut jalansijan myös mantereelta, Italiasta. Vuonna 1997, harmaaoravakannan ollessa vielä pieni, aloitettiin kokeilut sen hävittämiseksi. Eläinoikeusjärjestöt veivät kuitenkin hankkeen oikeuteen, mikä viivästytti eradikaatiota ratkaisevasti. Nyt on edessä harmaaoravan vähittäinen eteneminen muualle Eurooppaan, ja oravan väheneminen tai häviö – ellei ryhdytä harmaaoravan mittavaan pyyntiin.

Toinen, meitä välittömästi koskeva esimerkki on amerikkalainen kuparisorsa, joka Englantiin tuotuna uhkaa Euroopan harvalukuista viuhkasorsakantaa. Suositus on, että kuparisorsat tulee hävittää. Esimerkiksi Suomeen saapuessaan kuparisorsa kuitenkin nauttii suojelua.

Jalansijan saanut populaatio voidaan joskus poistaa. Englannista pyydystettiin rämemajava pois 1980-luvulla. Työ tehtiin 24 pyytäjän voimin kuudessa vuodessa, ja eläimiä poistettiin yhteensä 35 000.

Suomessa on ollut melko vähän kiinnostusta pohtia mitä tulisi tehdä kanadanmajavalle, joka ainakin potentiaalisesti uhkaa euroopamajavaa. Siinä vaiheessa kun kanadanmajava lähestyy Ruotsia, ongelma alkanee kiinnostaa kansainvälisestikin.

Vieraslajiongelma on haastava paitsi biologisesti myös yhteiskunnallisesti. Eurooppalaiselle luonnonhoidolle ajatus siitä, että eliöitä pitää suojelun vuoksi hävittää, on uusi. Suurta yleisöä onkin valistettava sekä ongelmasta yleensä että erityisesti hankkeiden yhteydessä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun vieraspetojen pyynnin yhteydessä tässä on onnistuttu.